

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Vзаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoirazimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farhod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modelashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dilfuza Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abdumalikovich	
Urban farming.....	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdug'aniyev Abdulaziz Alisher o'g'li	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Ma'mura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
O'zbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida ba'zi mulohazalar (Qozog'iston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
O'zbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip o'g'li	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari	211
Xo'janova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda iste'molchilar xulq-atvoriga ta'sirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitara Shuxratjon qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini o'ziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bog'liq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos o'g'li	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmurotovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklastarlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish.....	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili.....	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis.....	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari.....	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish.....	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli.....	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar.....	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана.....	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства.....	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризовна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada andarrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшоҳ Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Раҳмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari.....	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Obломуродов Нарзулло Наймович, Шавкатов Наврузбек Шавкатович	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadriddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektini sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abidinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari.....	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов.....	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении.....	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari.....	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari.....	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati.....	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari.....	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlarini.....	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана.....	1116
Икромовна Ханифа Одилловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarining huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi.....	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития.....	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati.....	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish.....	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах.....	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari	1232
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida)	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

TIJORAT BANKLARI KORPORATIV BOSHQARUVIDA BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI

Kudratov Sunnatulla Ropijanovich

Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Maqolada bank tizimini ishonchiligi va barqarorligini oshirish, banklar faoliyatini shaffofligini ta'minlash, bank faoliyatining barcha ishtirokchi tomonlarini qonuniy manfaatlarini to'liq himoya qilish hamda banklar moliyaviy barqarorligini ta'minlash samaradorligi ochib berilgan. Shuningdek, tijorat banklarida korporativ boshqaruv tizimi asosida amalga oshirilayotgan muhim institutsional o'zgarishlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, korporativ boshqaruv, samaradorlik, moliyaviy barqarorlik, kredit, resurslar.

Abstract: The article reveals the effectiveness of increasing the reliability and stability of the banking system, ensuring transparency of banks' activities, fully protecting the legitimate interests of all participants in banking activities, and ensuring the financial stability of banks. It also highlights important institutional changes implemented in the commercial banks based on the corporate governance system.

Key words: commercial banks, corporate governance, efficiency, financial stability, credit, resources.

Аннотация: В статье раскрывается эффективность повышения надежности и устойчивости банковской системы, обеспечения прозрачности деятельности банков, полной защиты законных интересов всех участников банковской деятельности, обеспечения финансовой устойчивости банков. Также выделены важные институциональные изменения, реализованные в коммерческих банках на основе системы корпоративного управления.

Ключевые слова: коммерческие банки, корпоративное управление, эффективность, финансовая устойчивость, кредит, ресурсы.

KIRISH

Jahonda tijorat banklari faoliyati bilan bog'liq risklarni har tomonlama baholash – bank tizimini ishonchligi va barqarorligini oshirish, banklar faoliyatini shaffofligini ta'minlash, bank faoliyatining barcha ishtirokchi tomonlarini qonuniy manfaatlarini to'liq himoya qilishning zaruriy shartidir. Bu esa korporativ boshqaruv tizimini tijorat banklari barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, korporativ boshqaruv tamoyillari asosida jahonning "2021-yilda 73 ta yirik bozorida ro'yxatga olingan 8000 ga yaqin kompaniya barqarorlik ko'rsatkichlarini oshkor qildi" ^[1].

Mamlakatimiz moliya-bank tizimida yillar mobaynida amalga oshirilgan davomli islohotlar natijasida respublikada ikki pog'onali bank tizimi kengayib, tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi ta'minlandi va Covid – 19 pandemiyasining bank tizimiga salbiy ta'siri minimallashtirildi. Hozirgi kunda bank tizimi oldiga qo'yilgan navbatdagi vazifa – bu, banklarni barqarorligini yanada mustahkamlash, kapitalni yetarliligi bo'yicha xalqaro andozalar talablariga javob berish, tijorat banklari tomonidan xalqaro reytinglarni olish yuzasidan chora-tadbirlarni amalga oshirish hamda iqtisodiyotda amalga oshirilayotgan o'zgarishlarni qo'llab-quvvatlashda banklarning yetakchilik rolini yanada oshirishdan iborat bo'lmoqda. Tabiiyki, xalqaro darajada moliyaviy globallashtirishning kuchayishi, kapital bozorlardagi raqobatning ortishi bilan, banklarda korporativ boshqaruvni takomillashtirishga bo'lgan e'tiborni kuchaytirmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ilmiy izlanishlarda korporativ boshqaruv tushunchasi hamda tijorat banklarida joriy qilish mexanizmlarning turli yondashuvlarning mavjudligi mualliflarning ilmiy qarashlarida namoyon bo'lishini mumkin.

Korporativ boshqaruvda nazorat aksiyadorlik jamiyatining boshqarishni zaruriy qismi sifatida hamda uning moliyaviy yo'qotishlarni oldining olishdagi asosiy o'rni 1992-yilda AQShda COSO tashkilotining "Ichki nazorat.

Konseptual asoslar” nomli me’yoriy hujjatda o’z aksini topdi. Mazkur hujjat. COSO tomonidan taqdim etilib, unda ichki nazorat konsepsiyasi ichki nazoratni direktorlar kengashi, menejment va boshqa personal tomonidan quyidagi kategoriyalar bo’yicha maqsadlarga erishishni ta’minlovchi jarayon sifatida ta’riflandir [2].

Korporativ boshqaruvning eng ko’p tarqalgan milliy modellarning xususiyatlarini umumlashtirilganligi, modellar har biri muayyan milliy iqtisodiyotlarning, bozor xo’jaligining tarkiblari va rivojlanish shakllarining oqibatidir. Rivojlangan mamlatlarda ushbu sohada mavjud uslublar va qarorlarning butun turfigida, direktorlar kengashlari va investorlar o’zlari riskni olib, korporativ boshqaruvning qo’llaniladigan instrumentlari kombinasiyalaridagi hamda ularni qo’llab-quvvatlovchi huquqiy va tartibga solish institutlaridan foydalanishadilar [3].

Chunki, zamonaviy adabiyotlarda W (wide) model deb ataladigan, va asosan, AQSh hamda Buyuk Britaniyada keng tarqalgan model mulkdorlikning “sochilib ketganligi” (yoyilganligi) va shu sababli, bozorda aksiyalarning likvidli ekanligi bilan tavsiflanadi. O’tkazilgan tadqiqotlar natijasida, AQSh va Buyuk Britaniyada o’tgan asrning 90-yillarida ochiq aksiyadorlik kompaniyalarda eng yirik aksiya paketi 10% ham oshmasligi namoyon bo’ldi [4].

Ba’zi mualliflar korporativ boshqaruv tizimini tijorat banklarini fond bozorlaridagi faoliyati bilan bog’lanadi. Bunda umumiy korporativ obligasiyalar bozori holatidan kelib chiqqan holda tijorat banki va real sektor korxonalari misolida emitentlar korporativ obligasiyalarni muomalaga chiqarishda e’tibor qaratishlari lozim bo’lgan jihatlar aniqlangan. Shuningdek, O’zbekistonda korporativ obligasiyalar bozorini rivojlantirish orqali moliya bozorida sog’lom raqobatni yuzaga keltirish asosida rivojlantirish maqbul [5].

Shu bilan birga, milliy korporativ boshqaruv tizimini shakllanishi va rivojlanishining muayyan ijobiy jarayonlariga qaramasdan, korporativ boshqaruv sohasida ayrim muammolar va hal etilmagan masalalar to’planib qolmoqdaki, ularni hal etmasdan turib, korporativ boshqaruv tizimini keyingi davrda rivojlantirish, qolaversa, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, mamlakat raqobatbardoshligiga erishish jarayoni qiyinlashishi mumkin [6].

Umuman olganda, tijorat banklari tizimida amalga oshirilayotgan muhim institutsional o’zgarish sifatida korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, guruhlash, har tomonlama baholash, mavhum mantiqiy fikrlash kabi usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Banklarda korporativ boshqaruvning o’ziga xosligini tadqiq etish bu, tijorat banklarining kapitallashuv darajasini yanada oshirishga, resurs bazasini barqaror o’stirishga, iqtisodiyotning muhim tarmoqlarini rivojlantirish yuzasidan kompleks dasturlarni amalga oshirishga, investitsion faollikni kuchaytirishga yo’naltirayotganligini tahlillar natijasida kuzatish mumkin.

Tijorat banklarida korporativ boshqaruvni tadqiq etish, uning mexanizmlarini takomillashtirish yuzasidan ilmiy asoslangan takliflarni shakllantirish, respublikada mavjud mulkdorlar tarkibida davlat ishtiroki bor banklarda ushbu xulosalardan korporativ boshqaruvni takomillashtirishda qo’llash mumkinligi bilan ahamiyatlidir.

Respublika yirik tijorat banklari (“O’zmilliybank” AJ, “O’zsanoatqurilishbank” ATB, “Agrobank” AJ) faoliyatining asosiy yo’nalishlari – bu iqtisodiyotning tarkibiy tub o’zgarishlarida, sanoatni, agrosanoatni modernizatsiyalash, texnikaviy va texnologik jihatdan qayta jihozlash bo’yicha investitsiya loyihalarida keng miqyosda ishtirok etish, korxonalarni qo’llab-quvvatlash va ularni moliyaviy sog’lomlashtirish, resurs bazasini jadal kengaytirish hisoblanadi. Investitsiyalash salohiyatini, kapitallashuv darajasini doimiy tarzda oshirish, moliyaviy resurslarning manbalarini diversifikatsiyalash – bank amaliyotlari ko’lamini kengaytirilishi uchun ham, bankning kredit beruvchilari, depozitorlari (omonatchilari) hamda sarmoyadorlari oldida o’z zimmasiga olgan majburiyatlarini o’z vaqtida bajarilishi uchun ham zamin yaratadi.

Hozirda yirik tijorat banklari yirik investitsiya muassasalariga aylandi. Bank-moliya sohasida tobora rivojlanayotgan raqobat sharoitida, banklar moliyaviy bozoridagi nufuzli o’rinlarni egallab, iqtisodiyotning barcha tarmoqlaridagi korxona va tashkilotlarning uzoq muddatli loyihalarini amalga oshirish uchun keng ko’lamdagi zamonaviy bank xizmatlarini taqdim etuvchi yetakchi banklar sifatida zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishda mijozlarga har tomonlama ko’maklashish strategiyasini amalga oshirmoqda.

Respublikamiz bank tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim natijasi sifatida yirik tijorat banklarining korporativ boshqaruvga asoslangan aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirilishi bo’ldi. Korporativ boshqaruvning banklar rivojlanishidagi muhim rolini quyidagilardan ko’rish mumkin:

- moliyalashtirish manbalarini olish imkoniyatni kengaytiradi, bu esa, investitsiya, iqtisodiy o’sish, ish bilan bandlikni oshiradi;
- kapital qiymatini pasayishi va bankning yuqori baholanishga erishishga olib keladi, bu o’z navbatida, investitsiya va iqtisodiy o’sishni ta’minlaydi;

- operatsion faoliyatining yaxshilanishiga ta'sir etadi, bu resurslarni yaxshiroq joylashishi, samarali boshqaruv, boylikning yaratilishini kengaytiradi;
- davlat va firma darajasida past risk va o'z navbatida kamroq bankrotlik, kamroq moliyaviy inqirozlar bo'lishini ta'minlaydi;
- ulushdorlar bilan yaxshiroq munosabatlarni ta'minlaydi, umumiy muhitni yaxshilanishiga ta'sir etadi.

Banklarda korporativ boshqaruv muhim ahamiyatga ega va ushbu boshqaruv, bankning iqtisodiy natijalarga ta'sir etadi. Banklar jamiyatining jamg'armalarini to'playdi va ularni joylashtiradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda banklar firmalar uchun juda muhim tashqi moliyalashtirish manbayi bo'lib hisoblanadi. Shuningdek, banklar moliyaviy bozorlarga to'g'ridan-to'g'ri chiqish imkoni yo'q firmalar uchun korporativ boshqaruv samaradorligiga ta'sir etadi. Ushbu holat, banklardan qarz oladigan firmalarning korporativ boshqaruvida ishtirok etishi bilan aks etadi

Markaziy bank tomonidan "banklarda kapital, likvidlikni qoplash, sof barqaror moliyalashtirish me'yorlari haqqoniy hisob-kitob qilinishi hamda aktivlar sifati to'g'ri tasniflanishi bo'yicha tematik tekshirishlar o'tkazishning har bir qadami va ketma-ketligini belgilovchi nazorat mahsulotlari ishlab chiqildi" [7].

Tijorat banklari xizmat ko'rsatishning yuqori darajasi, vaqt sinovidan o'tgan ishonchlilik, boshqaruvning yuksak professionalizmi, ishdagi tezkorlik, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi, kapitallashuv darajasini yuqoriligi bank uchun yildan yilga faoliyatning barqaror moliyaviy natijalariga erishishga imkon bermoqda. Milliy shkala bo'yicha respublika tijorat banklari moliyaviy holatini mustahkamlash yuzasidan chora-tadbirlar kompleksni izchil amalga oshirishi, rivojlanishning puxta o'ylangan strategiyasi, mavqeyi va obro'-e'tiborini bir maromda shakllantirishi hamda kredit qobiliyati reytingi "uzA+ barqaror" darajasida baholanib, yetakchi xalqaro reyting tashkilotlarining "Fitch ratings" va "Standart&Poor's" "BB" darajali reyting baholariga ega bo'ldi.

Respublika tijorat banklarida "korporativ boshqarish tizimi joriy etilib, Bank kengashlari professional mahalliy va xalqaro ekspertlar hisobiga shakllantirilib, har bir bankning bozordagi o'rni va mavqeyini belgilovchi transformasiya strategiyalari ishlab chiqildi va bu jarayonlarda bank xizmatlarini raqamlashtirish, shaffof va soddada holda mijozlarga yetkazishga alohida" [7] e'tibor qaratilmoqda.

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda aktivlarining majburiyatlarga nisbati hamda kreditlarning depozitlarga nisbati kabi ko'rsatkichlarni hisoblash va ularni nazorat qilib borish muhimdir. Tahlil natijalariga ko'ra bank tizimida aktivlarning majburiyatlarga nisbati 115-120 foiz atrofida bo'lmoqda. Bu ko'rsatkich bizga bank tizimi aktivlarining katta qismi majburiyatlardan tashkil topganligini bildirmoqda.

Shuningdek, kreditlar qo'yilmalarining depozitlarga nisbati orqali biz banklar tomonidan ajratilgan kreditlarning depozitlar bilan ta'minlanganlik darajasini aniqlashimiz mumkin. Ya'ni tijorat banklarida barqaror resurs manbayi sifatida depozit bazasi olinadi. Aynan bank ajratayotgan kreditlar barqaror manbalardan amalga oshirilishi lozim. Shundan kelib chiqqan holda bank tizimida ajratilayotgan kreditlarning depozitlarga nisbati 2022-yil 1-yanvar holatiga 209,0 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yil 1-yanvar holatiga bu ko'rsatkich 180,0 foizni tashkil qilgan. Bu orqali biz kredit qo'yilmalarining tarkibida depozit resurslarining hissasi oshganligini ko'rishimiz mumkin.

1-jadval: O'zbekiston Respublikasi bank tizimining taqqoslama ko'rsatkichlari, mlrd.so'm

Ko'rsatkichlar	01.01.2022-y.			01.01.2023-y.		
	Jami	shundan:		Jami	shundan:	
		davlat ulushi mavjud banklar	davlat ulushi bo'lmagan banklar		davlat ulushi mavjud banklar	davlat ulushi bo'lmagan banklar
Aktivlarning majburiyatga nisbati, foizda	119,0	118,9	1 19,1	116,7	116,6	117,0
Aktivlar	444 922,5	362 421,9	82 500,6	556 746,3	435 135,6	121 610,7
Majburiyatlar	374 004,9	304 726,7	69 278,2	477 180,8	373 216,4	103 964,4
Kredit qo'yilmalarining depozitlarga nisbati, foizda	209,0	268,7	89,2	180,0	239,6	80,5
Kreditlar	326 311,6	280 073,6	46 311,9	390 048,9	324 680,8	65 368,2
Depozitlar	156 111,8	104 248,0	51 941,8	216 737,5	135 534,4	81 203,1

Mulkchilik shakliga ko'ra banklardagi holatni tahlil qiladigan bo'lsa, unda davlat ulushi mavjud banklarda kredit qo'yilmalarining depozitlarga nisbati 2022-yil 1-yanvar holatiga 268,7 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yil 1-yanvar holatiga bu ko'rsatkich 239,6 foizni tashkil qilgan. Bundan ko'rishimiz mumkinki, davlat ulushi mavjud banklar ajratayotgan kreditlarining katta qismi barqaror bo'lmagan resurslardan ketmoqda. Ya'ni kreditlarning atiga 30 foizi depozitlar hisobiga amalga oshmoqda.

Kapitalida davlat ulushi mavjud bo'lmagan tijorat banklarida esa vaziyat ancha yaxshi holatda. Xususan, 2022-yil 1-yanvar holatiga kapitalida davlat ulushi mavjud bo'lmagan banklarda kredit qo'yilmalarining depozitlarga nisbati 89,2 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yil 1-yanvar holatiga bu ko'rsatkich 80,5 foizni tashkil qilgan. Bundan ko'rishimiz mumkinki, kapitalida davlat ulushi mavjud bo'lmagan banklarda kredit qo'yilmalar to'liq depozit manbalardan amalga oshirilmoqda va bu kabi banklarda transformasiya riski juda past darajada.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Respublikamizdagi yirik banklarning barchasi aksiyadorlik ko'rinishida tashkil etilgan bo'lib, korporativ boshqaruvning banklar rivojlanishidagi quyidagi jihatlari muhimdir: bu ko'rinishdagi boshqaruv shakli banklar tomonidan moliyalashtirish manbalarini olish imkoniyatini kengaytiradi, bank kapitali qiymatini pasayishiga ta'sir etadi, operasion faoliyatining yaxshilanishiga, resurslarni samarali joylashishiga hamda turli ulushdorlar bilan korporativ munosabatlarning yuqori samaradorligini ta'minlaydi.

Jahon moliyaviy-iqtisodiy tizimidagi turli salbiy tebranishlar shuni ko'rsatdiki, banklarning huquqiy va reputasiya riskini boshqarish, banklar va uning omonatchilari uchun juda katta ahamiyatga ega. Qator banklarning nobarqaror holati ular tomonidan qonunchilik, tartibga soluvchi yo'riqnoma va axloqiy kodekslarga amal qilmaslik holatlari bilan bevosita bog'liqdir. Ko'plab banklar ichki nazorat jarayoni va risklarni boshqarishni takomillashtirishga harakat qilmoqdalar. Respublikamiz bank tizimida korporativ boshqaruv an'analari yetarlicha mustahkam shakllanmagan bo'lsa-da, korporativ boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha bir qator ijobiy siljishlar yuz berayotganligi qayd etish lozim.

Birinchidan, banklarda korporativ boshqaruv tizimini tadqiq etishda ikkita o'ziga xos omilni ajratib ko'rsatildi: bank tizimining past darajada shaffofligi va ushbu tizimining davlat tomonidan yuqori darajada tartibga solinishi. Banklar tizimli ahamiyatga ega bo'lganligidan, Hukumat tomonidan depozitlar kafolati, yoki ularni davlat tomonidan sug'urta qilish ko'rinishida qo'llab-quvvatlanadi. Korporativ boshqaruvni tashkil etishda banklar, korporasiyalardan quyidagi o'ziga xosliklar bilan farqlanadi: banklarning faoliyati va risklilik darajasini baholash qiyin, banklar yuqori leverjga ega, ko'pgina qisqa muddatli talablar yuqori riskli bo'lib, bankni osongina bankrot qilishi mumkin. Depozitorlar, qarz beruvchilar va aksiyadorlar o'rniga, huquqat banklarni monitor qilish rolini bajaradi.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash natijasida bank boshqaruvini risklarni olishda mas'uliyatsizlik muammosining yuzaga chiqishi mumkin;

Ikkinchidan, korporativ boshqaruvda ishtirok etuvchilar (yirik aksiyadorlar, kichik ulushga ega aksiyadorlar, yirik kreditorlar, kichik hajmli kreditorlar va tartibga soluvchi organlar) banklar boshqaruviga turli darajada ta'sir etish imkoniyatiga ega. Kompaniyani boshqarish va o'z maqsadlariga erishish uchun yirik aksiyadorlar va kreditorlar sezilarli darajada imkoniyatlarga ega bo'ladilar va bu holat kichik hajmdagi aksiya egalari va kreditorlar korporativ boshqaruv darajasiga chegaralangan tarzda ta'sir etadilar va axborot assimetriyasi sezilarli darajada ekanligi, "free-rider" muammosi, ya'ni nazorat etish xarajatlari tufayli kichik hajmdagi aksiyadorlar menejerlarning nazoratdan chetda qoldirishlari mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, xalqaro darajada banklar mulkdorlari tarkibida oilalar tomonidan boshqariladigan banklarning ulushini yuqori ekanligini kuzatish mumkin;

Uchinchidan, tadqiqotlar xorijiy mamlakatlarda birlashish va qo'shib olishlar bozori, menejerlarni aksiyadorlar manfaati uchun ishlashga rag'batlantiruvchi samarali mexanizmlardan biri ekanligini ko'rsatadi. Ammo tadqiqotlar, O'zbekistonda fond bozorining likvid emasligi, birlashish va qo'shib olishlar mexanizmining bank menejerlarini samarali ishlashga ta'siri zaifligini ko'rsatdi;

Shunday qilib, respublika tijorat banklari korporativ boshqaruv tizimining yanada samaradorlini oshirish orqali respublikaning barcha hududlaridagi turli xil mijozlarning bank xizmatlariga bo'lgan talablarini keng miqyosdagi xizmatlar ko'rsatish yo'li bilan qondirib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. OECD (2023), OECD Corporate Governance Factbook 2023.
2. "Internal Control – Integrated Framework", Committee of Sponsoring Organizations of the Tread way Commission (COSO), New York, AICPA, 1992.
3. Уциг З. Корпоративное управление, капитализация компаний и опции на акции Enron, Worldcom и Ко // Бизнес и банки.—2002. № 47.
4. Дементьева А. Г. Система корпоративного управления в развитии страны и России // Менеджмент в России и за рубежом, 2008, №3.
5. Elmirzayev S. E., Berdiyev U. J., Bo'riyev J. P. Milliy korporativ obligasiyalar bozori: joriy holat va istiqbollar // Iqtisod va moliya / Ekonomika i finansi. 2021, 2(138)
6. Ashurov Z. A. O'zbekistonda korporativ boshqaruv tizimini zamonaviy xalqaro standartlar asosida innovasion rivojlantirish istiqbollari// "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy elektron jurnali. № 4-5, avgust-oktyabr, 2018-yil
7. O'zbekiston Respublikasi Markazoy banki yillik-hisoboti-2023.pdf (www.cbu.uz)

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.